

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
UNIVERSITY OF CRETE

Το Φάσμα της Λέπρας: Οι λεπροί και το λεπροκομείο της Σπιναλόγκας στον κινηματογράφο

Επιμέλεια εργασίας: Μεταξάκη Ευγενία
Ειρήνη, Πατσαϊκονόμου Καθολική, Τσίτσου Αθανασία
Υπεύθυνοι: Μαθήματος: Ι. Τσιαούσης, Ι. Σουγκλάκος
Μάθημα: ΙΣ 2.7 Ιατρική και Επιστήμες του Ανθρώπου

Εισαγωγή

- Η λέπρα είναι μια ασθένεια που στοίχειωνε την ανθρωπότητα για πολλούς αιώνες. Η στάση της κοινωνίας μπροστά στην αρρώστια καθώς και ο εξοστρακισμός των ανθρώπων που είχαν πληχθεί από αυτή, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για πολλά σπουδαία έργα.
- Ταινία: "Το Νησί Της Σιωπής" σε σκηνοθεσία Λίλας Κουρκουλάκου (1958)
- Ντοκιμαντέρ: "L'Ordre" του Jean Daniel Pollet (1973)

Περίληψη ταινίας

- Η ταινία ήταν διεθνώς πρωτοποριακή, τόσο στη σύλληψη του θέματος όσο και στην εκτέλεση, αφού μερικά από τα γυρίσματα έγιναν στο νησί της Σπιναλόγκα που τότε λειτουργούσε ως λεπροκομείο. Μάλιστα η ταινία έγινε αφορμή να κλείσει το λεπροκομείο και οι ελάχιστοι εναπομείναντες πρώην λεπροί να μεταφερθούν στο νοσοκομείο λοιμωδών στην Αγία Βαρβάρα.
- Ο επιβεβλημένος απομονωτισμός των κατοίκων της Σπιναλόγκα δημιουργεί καθημερινά επεισόδια τα οποία απασχολούν τόσο τις Αρχές όσο και τους ίδιους τους ασθενείς. Ένα ζευγάρι γιατρών αγωνίζεται για την ίαση της λέπρας στο νησί. Ο γιατρός υποκύπτει τελικά στην ασθένεια αλλά το νέο φάρμακο -που στο μεταξύ έχει εφευρεθεί, αποκαθιστά την υγεία του καθώς και των υπολοίπων ασθενών.

Περίληψη ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΈΡ

- Η "Τάξη" γυρίστηκε στο νησί της Σπιναλόγκας αλλά και στο θεραπευτήριο της Αγίας Βαρβάρας στην Αττική, όπου μεταφέρθηκαν οι χανσενικοί μετά το κλείσιμο της νησίδας. Η ταινία περιλαμβάνει συνέντευξη του ασθενούς Επαμεινώνδα Ρεμουνδάκη, τον οποίο καταγράφει ο σκηνοθέτης σε κοντινά ακάλυπτα πλάνο να παραδίδει μαθήματα αξιοπρέπειας, μιλώντας για την κατάσταση των ασθενών και τα δικαιώματά τους.

Η Λέπρα

- Η επιδημία της λέπρας εμφανίστηκε κατά τον 6ο-7ο αιώνα μ.Χ. στην νότια Ευρώπη και κορυφώθηκε κατά τον 13ο αιώνα μ.Χ. εξαιτίας της μαζικής μετακίνησης του πληθυσμού κατά τις σταυροφορίες.
- Η λέπρα είναι μία χρόνια, προοδευτική βακτηριακή λοίμωξη που προκαλείται από το βακτήριο *Mycobacterium leprae*.
- Οι ασθενείς εμφανίζουν δερματικά έλκη, νευρική βλάβη και μυϊκή αδυναμία.
- Αν δεν αντιμετωπιστεί, μπορεί να προκαλέσει σοβαρή παραμόρφωση ή σημαντική αναπηρία.

Η Σπιναλόγκα

- ▶ Ευνοούμενη από τη σχετικά απρόσιτη και απομακρυσμένη γεωγραφική της θέση η νησίδα της Σπιναλόγκας επιλέχθηκε για την εγκαθίδρυση λεπροκομείου, το οποίο παρέμεινε ανοιχτό μέχρι και το 1957.
- ▶ Στο Λεπροκομείο Σπιναλόγκας δημιουργήθηκε ένας ζωντανός κοινωνικός κόσμος ασθενών και λειτουργούσαν αρκετοί τυπικοί και άτυποι θεσμοί (π.χ. εκκλησία, κράτος, αστυνομία, οικογένεια, κοινότητα ασθενών, κ.λπ.).
- ▶ Ωστόσο η έλλειψη ιατρικών υπηρεσιών, φαρμάκων και νοσηλευτικής φροντίδας δυσκόλεψε αρκετά την καθημερινότητα των ασθενών.

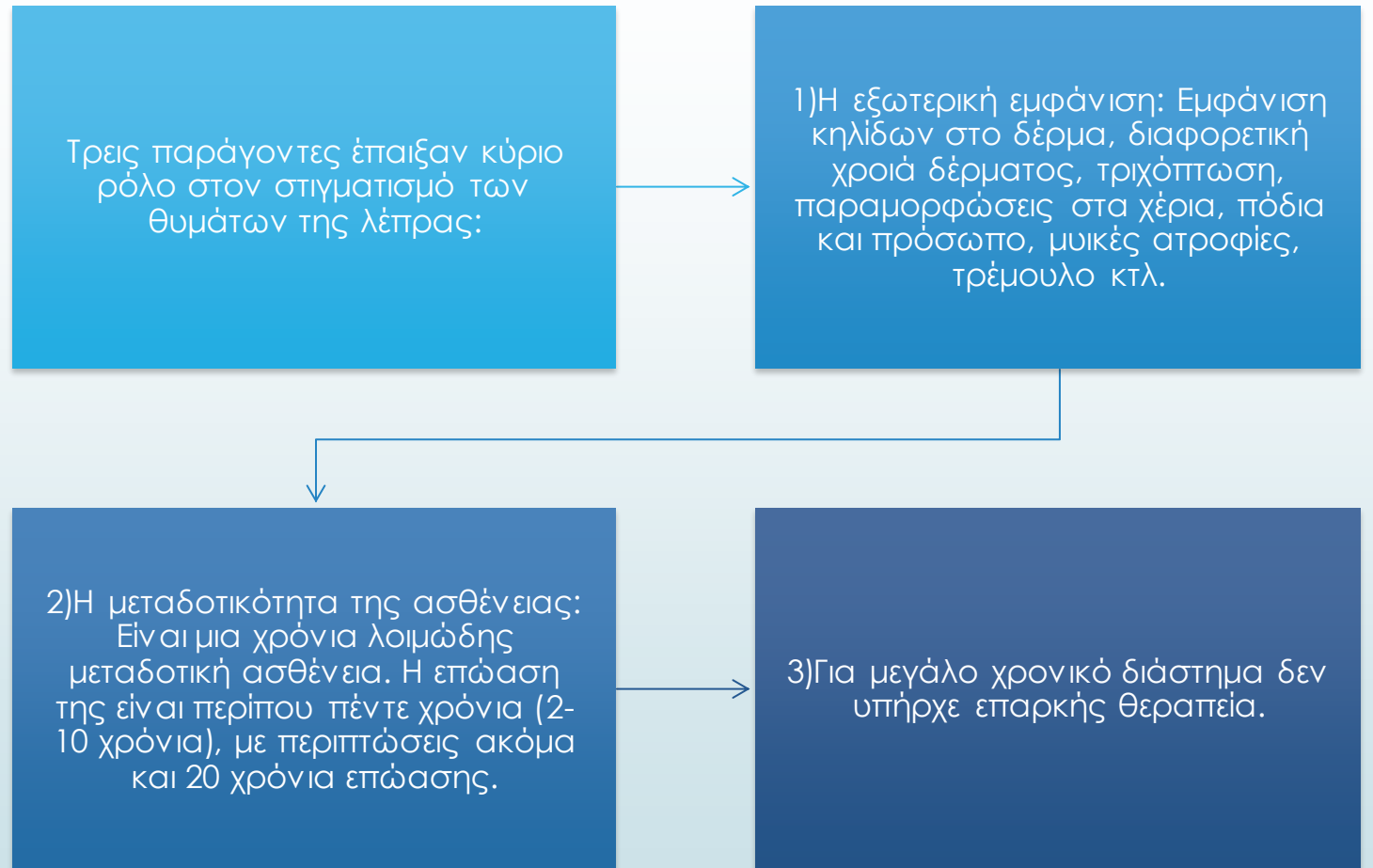

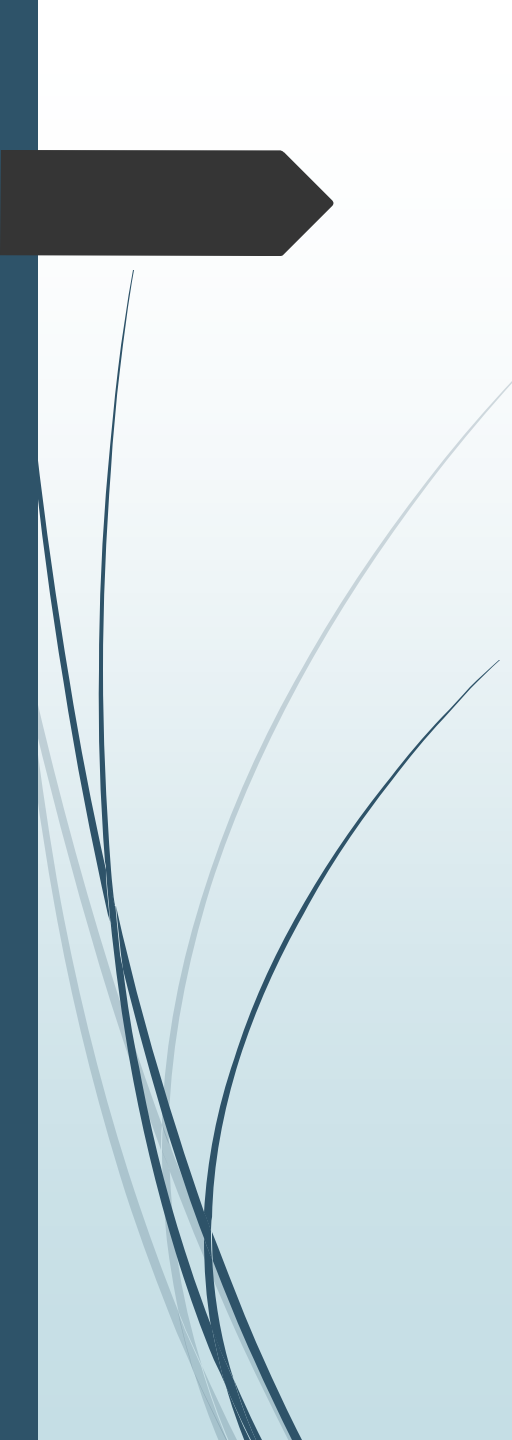
Τι είναι το κοινωνικό στίγμα;

- Ορισμός: Το «κοινωνικό στίγμα» είναι μια ανεπιθύμητη, δυσφημιστική ιδιότητα που στερεί από κάποιον το δικαίωμα της κοινωνικής αποδοχής και της ισότιμης συμμετοχής στην κοινωνική ζωή.

Παράγοντες που
οδήγησαν
στον στιγματισμό

Κοινωνικός στιγματισμός των λεπρών: όπως απεικονίζεται στην ταινία

- Η κοινότητα είναι γνωστό πως δύσκολα αποδέχεται το διαφορετικό, αυτό που ξεχωρίζει ή που ξεφεύγει από τα δεδομένα που έχει η ίδια θέση για τους πολίτες της.
- Στην ταινία χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο γιατρός που προσομοιάζει τους λεπρούς με <<θηρία>> απαξιώνοντας οποιοδήποτε στοιχείο ανθρωπιάς που μπορεί να κουβαλάνε.
- Χαρακτηριστικό επίσης είναι και ένα περιστατικό της ταινίας στο οποίο ένα λεπρό παιδί διείσδυσε σε ένα χωριό με αποτέλεσμα να προκαλέσει τεράστια αναστάτωση. Οι μητέρες προσπαθούσαν να “προστατέψουν” τα παιδιά τους από οποιαδήποτε επαφή με το λεπρό παιδί. Φαίνεται, λοιπόν, πως μπροστά στο πρόσωπο του κινδύνου και της απειλής, η κοινωνία χάνει κάθε μορφή συμπόνιας, καταδικάζοντας ένα αθώο παιδί.
- Η κυβέρνηση αντιμετωπίζει τη Σπινολόγκα με αδιαφορία. Απαιτείται μακροχρόνια διαδικασία για έγκριση του αιτήματος τους για βελτίωση συνθηκών διαβίωσης.
- Οι δημοσιογράφοι περιορίζονται στην παρουσίαση μόνο των αρνητικών στοιχείων των λεπρών.

Κοινωνικός στιγματισμός των λεπρών: όπως απεικονίζεται στο ντοκιμαντέρ

- ▶ Ακόμα και μετά το κλείσιμο της Σπιν αλόγκας, οι άνθρωποι που νόσησαν δεν έγιναν ποτέ πραγματικά αποδεκτοί.
- ▶ Το στίγμα της αρρώστιας τους στοιχειώνει ακόμα και μεταξύ των κοντινών τους προσώπων.
- ▶ Οι άνθρωποι εξακολουθούν όχι μόνο να προσπαθούν να αποστασιοποιηθούν από αυτούς αλλά και τους λυπούνται για το “κακό” που τους έχει τύχει.

<<Κοίτα να δεις, δεν ξέρω... Η κατάρα συνεχίζεται. Δεν μας αφήνετε, δεν θέλετε! Μας απορρίψατε, αφήστε μας ήσυχους... να ζήσουμε. Μα όχι, δεν θέλετε. Θα βρείτε πάντα έναν τρόπο να μας δημιουργήσετε δυσκολίες. Ποτέ δεν θα μας αφήσατε ήσυχους, ποτέ! Ούτε εκεί, ούτε εδώ. Η κατάρα συνεχίζεται...>>
Επαμεινώνδας Ρεμουνδάκης

Κοινωνικός στιγματισμός των λεπτρών: συμπέρασμα

- Ένα κοινό στοιχείο που μπορεί κανείς να εντοπίσει είναι ότι, παρά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ των δημιουργιών, για άτομα διαφορετικά, που δεν ταιριάζουν με το σύνολο, καλλιεργείται ένα αίσθημα απόρριψης και υποτίμησης. Οι ασθενείς δεν αντιμετωπίζονται με σεβασμό, σαν άτομα με συναισθήματα, με φιλοδοξίες και όνειρα αλλά σαν αδάμαστα θηρία, ένας παράγοντας που πρέπει να εξαλειφθεί για το “κοινό καλό”. Επομένως, καταλαβαίνουμε ότι τόσο στην ταινία όσο και στο ντοκιμαντέρ οι λεπροί θεωρούνται ως “μιάσματα” της κοινωνίας.

Η ζωή των λεπρών: όπως απεικονίζεται στην ταινία

- ▶ Στο "Νησί της Σιωπής" οι άνθρωποι παρουσιάζονται να φθείρονται ηθικά λόγω της ασθένειας.
- ▶ Στην προσπάθεια τους να αποστασιοποιηθούν από την λέπρα παραμερίζουν την υγεία τους και κατά συνέπεια παραμελούν τον εαυτό τους.
- ▶ Είναι άπληστοι, ευέξαπτοι, ανεξέλεγκτοι, στρέφονται στις εξαρτήσεις (ποτό, κάπνισμα, χαρτοπαίγνια, μορφίνη) και δεν παρουσιάζουν βάθος χαρακτήρα.
- ▶ Ο τρόπος με τον οποίο όμως οι ίδιοι αντιμετωπίζουν την ασθένεια τους αλλάζει ριζικά όταν στην Σπιναλόγκα καταφθάνει μια καινούρια γιατρός η οποία τους προσεγγίζει με έναν πιο ήρεμο και συμπονετικό τρόπο.
- ▶ Οι λεπροί αρχίζουν, λοιπόν, να προσεγγίζουν την ασθένεια τους με διαφορετική οπτική.

Η ζωή των λεπρών: όπως απεικονίζεται στο ντοκιμαντέρ

- ▶ Οι λεπροί έχουν αποδεχτεί πλέον την ασθένεια τους.
- ▶ Αποτελεί μέρος του εαυτού τους και δεν προσπαθούν να την απομακρύνουν.
- ▶ Ο Επαμεινώνδας Ρεμουνδάκης αναφέρει ότι παρόλο που η εμφάνιση τους προκαλεί λύπη στους υπόλοιπους ανθρώπους, ο ίδιος πιστεύει πως όλοι όσοι έπεσαν θύματα της ασθένειας έχουν βρει το νόημα της ζωής ακόμα και εάν είναι φυλακισμένοι στο μπουντρούμι της λέπρας που τους διαχωρίζει από την πραγματικότητα.
- ▶ Όσο βρίσκονταν στη Σπιναλόγκα εύχονταν να φύγουν από 'κει ζωντανοί και πεθαμένοι. Όταν αντίκρυσαν όμως τη σκληρή πραγματικότητα του έξω κόσμου κατάλαβαν ότι στην Σπιναλόγκα είχαν δημιουργήσει μια πιο ανθρώπινη κοινωνία.

Πώς παρουσιάζεται η ζωή των λεπρών: συμπέρασμα

- Δεδομένου των διαφορετικών περιόδων όπου τα δυο έργα διαμορφώθηκαν παρατηρούμε πως παλαιότερα, λόγω των προκαταλήψεων που επικρατούσαν, θεωρούσαν ότι η λέπρα φθείρει τον άνθρωπο και αυτόματα τον κατατάσσει σε μια κατηγορία κατώτερη. Η ασθένεια αποτελούσε αίτιο όχι μόνο σωματικής αλλά και ψυχικής υποβάθμισης. Στη πραγματικότητα όμως, οι άνθρωποι που ήρθαν αντιμέτωποι με τη λέπρα φαίνεται να έχουν μια βαθύτερη κατανόηση του πραγματικού νοήματος της ζωής

Τι είναι ο αυτοστιγματισμός;

- "Υποκειμενικό βίωμα του ασθενούς που απορρέει από την υιοθέτηση των αρνητικών στερεοτύπων που του αποδίδονται"
- Η περιθωριοποίηση και ο ρατσισμός που αντιμετώπισαν τα άτομα που νόσησαν από λέπρα οδήγησε στην εσωτερίκευση όλων των αρνητικών συναισθημάτων απέχθειας και αποστροφής που δέχτηκαν με αποτέλεσμα να χάσουν κάθε ίχνος αυτοσεβασμού.

Ο αυτοστιγματισμός: όπως απεικονίζεται στην ταινία

- ▶ Η λέπρα παρουσιάζεται σαν Θεία τιμωρία.
- ▶ Ένα μικρό παιδί και σημαντικός χαρακτήρας της ιστορίας πίστεψε ότι δεν του άξιζαν οι ανέσεις και οι ευχαριστήσεις του έξω κόσμου.
- ▶ Ο γιατρός ο οποίος υπήρξε και εκείνος θύμα της λέπρας, ντρεπόταν να μοιραστεί αυτό του το μυστικό με τον περίγυρο του.
- ▶ Καταλαβαίνουμε ότι η επιθυμία του να κρύψει την πραγματική του ταυτότητα είναι ένα σημάδι χαμηλής αυτοεκτίμησης που αγγίζει τα όρια του αυτοστιγματισμού.

Ο αυτοστιγματισμός: όπως απεικονίζεται στο ντοκιμαντέρ

- ▶ Συναισθήματα ανασφάλειας και ντροπής για την εξωτερική παραμόρφωση που προκλήθηκε από την αρρώστια.
- ▶ Ασθενείς στήνονται 'άβολα' μπροστά στο φακό φοβούμενοι πως γίνονται θύματα χλευασμού από τους σκηνοθέτες.
- ▶ Ο Επαμεινώνδας Ρεμουνδάκης αναφέρει ότι απέφευγαν τους καθρέπτες. Επισημαίνει ότι <<ακόμα και στον κουρέα δεν υπήρχε καθρέπτης ...για να μη βλέπουμε τις αλλαγές>>.
- ▶ Αισθάνονται περηφάνεια, όχι για την εμφάνισή ή το κύρος που επιζητούν οι περισσότεροι, αλλά για το ήθος, την αίσθηση της κοινότητας, τη συμπόνια και την ανθρωπιά, που τους διακατέχει.

Ωραία μαϊμού, ε; Για φωτογραφία!

Ο αυτοστιγματισμός: συμπέρασμα

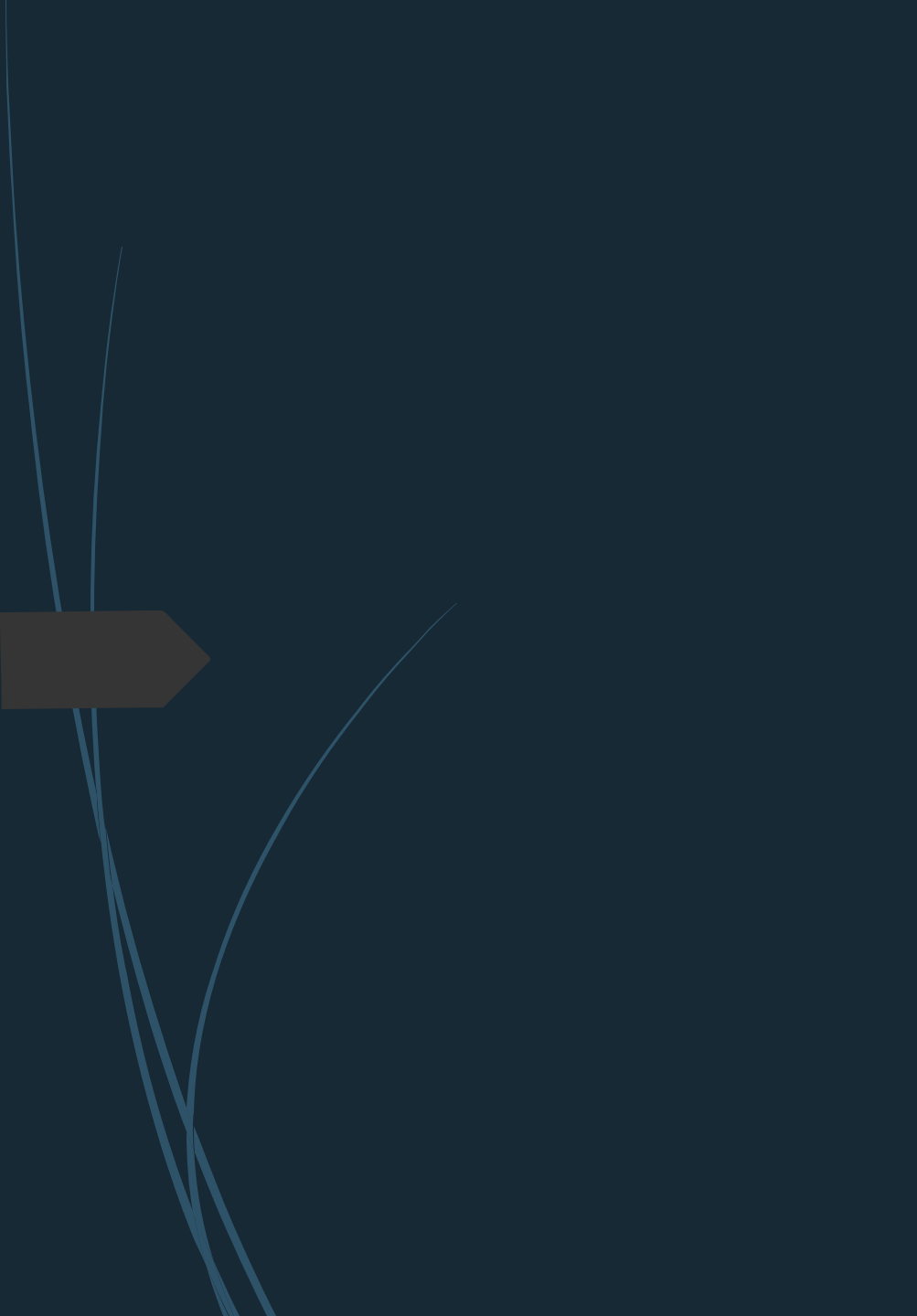
- ▶ Η αντιμετώπιση της ασθένειας τους από τους λεπρούς διαφέρει ανάμεσα στα δυο έργα, λόγω της διαφορετικής χρονικής περιόδου. Μετέπειτα καταλαβαίνουν ότι η λέπρα μπορεί να αλλάξει την εμφάνιση τους αλλά θεμελίωσε τον χαρακτήρα τους. Είναι αξιοσημείωτο το πως ενώ ήταν εξόριστοι από τον υπόλοιπο κόσμο βρέθηκαν να έχουν μια κοινωνία ισότητας μεταξύ τους!

- ▶ Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, στην ταινία παρατηρούμε μια εντυπωσιακή αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο οι λεπροί διαχειρίζονται την ασθένεια τους.
- ▶ Καθοριστικός παράγοντας στην μεταβολή αυτή ήταν η άφιξη μιας καινούριας γιατρού στην Σπιναλόγκα.
- ▶ Παρά τις αμφιβολίες των γύρω της ήταν η μόνη που κατάφερε να κάνει μια ουσιαστική διαφορά στην κοινότητα του νησιού.

Ρόλος του γιατρού

- ▶ Ο γιατρός οφείλει να προσεγγίζει τους ανθρώπους με κατανόηση, απορρίπτοντας κάθε στερεότυπο και κάθε διάκριση.
- ▶ Εκτός από το να τους βοηθήσει να ξεπεράσουν το υπάρχον πρόβλημα τους, οφείλει να τους ευαισθητοποιήσει και να τους ωθήσει να αποκτήσουν μια ολιστική προσέγγιση της υγείας τους με απώτερο σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Ρόλος του γιατρού

Τι πραγματικά
κάνει κάποιον
άρρωστο και τι
υγιή;

Τελικά τι είναι πραγματικά αρρώστια;

...Μα τελικά, τι είναι αυτό που σε κάνει λεπρό;

Τι είναι αυτό που σε κάνει άρρωστο;... Τα συμπτώματα;

... Αυτή η αρρώστια, αυτή των συμπτωμάτων, είναι η κοινωνική αρρώστια.

Αλλά η άλλη;

Η άλλη, ίσως να είναι αυτή που μας δημιουργεί.

- Jean Daniel Pollet (L' Ordre)

Στο ντοκιμαντέρ του “Η Τάξη”, ο J.D. Pollet κάνει λόγο για την διάκριση μεταξύ υγείας και αρρώστιας. Στην Σπιναλόγκα γινόταν η απομόνωση των λεπρών, δηλαδή αυτών που θεωρούνταν “**άρρωστοι**” από μια “**υγιή**” κοινωνία. Η υγεία, όμως, είναι απατηλή και περιπλανητική...

Τελικά τι είναι πραγματικά αρρώστια;

- ▶ Η Σπιναλόγκα αποτελεί την τέλεια ανθρώπινη κοινωνία.
- ▶ Όλοι οι άνθρωποι που βρέθηκαν στο νησί αυτό είχαν απορριφθεί από την χώρα τους, από την πόλη τους, από το χωριό τους, ακόμα και από την οικογένεια τους.
- ▶ Κι όμως, ο ένας αποτέλεσε το στήριγμα του άλλου, ώστε να καταφέρουν να σταθούν δυνατοί υπό δυσμενείς συγκυρίες, να επιβιώσουν και να νικήσουν αυτή την ασθένεια από την οποία πίστευαν όλοι ότι θα “ηττηθούν”.
- ▶ Οι άνθρωποι της Σπιναλόγκας αγάπησαν ειλικρινά και ανιδιοτελώς τον συνάνθρωπο τους.

Συνοψίζοντας: Η απεικόνιση του στίγματος στα δύο έργα

- Και τα δύο έργα έχουν ως κοινό σκοπό να παρουσιάσουν τις φρικαλεότητες της λέπρας όπως πραγματικά υπήρξαν, το κάθε ένα με το δικό του τρόπο.

Συνοψίζοντας : Η απεικόνιση του στιγματος στα δύο έργα

- “Το Νησί της Σιωπής” παρουσιάζει πως η απομόνωση και η αποστροφή αλλάζει τον χαρακτήρα του ανθρώπου, ο οποίος μέσα στη κακουχία χάνει τις αξίες του.
- Αντίθετα το ντοκιμαντέρ “L’Ordre” απεικονίζει μια πιο σύνθετη οπτική στην ασθένεια.

Βιβλιογραφία

- ΓΕΡΑΣΙΜΑΤΟΥ, Βασιλική: Λέπρα (2021) [online]. WIKIHEALTH <<https://wikihealth.gr/health/lepra/>>
- ΓΚΡΙΤΖΑΛΗΣ, Κωνσταντίνος: Διάλεξη Power Point Το στίγμα στην ιατρική [online].
- ΖΙΑΝΝΗ, Αφροδίτη: Το Κοινωνικό Στίγμα της Διαφορετικότητας [online]. ΜΕΤΑΒΑΣΗ <http://www.metavasi.gr/?page_id=1609>
- ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, Ιωάννης (2012). *Ιστορία της Ιατρικής*. Λευκωσία: Broken Hill Publishers
- ΣΑΒΒΑΚΗΣ, Μάνος: *Η Ιστορία του Λεπροκομείου Σπιναλόγκας* (2018) [online]. ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ <<https://christostsantis.com/2018/06/04/i-istoria-tou-leprokomeiou-spinalogkas/>>
- Πληροφορίες ταινίας <<https://www.cretans.gr/2020/08/23/to-nisi-tis-siopis-deite-online-tin-tainia-pou-odigise-sto-kleisimo-tis-spinalogkas/>>
- Πληροφορίες ντοκιμαντέρ <<https://www.cretans.gr/2020/12/08/l-ordre-1973-ena-ntokimanter-gia-tin-apoikia-ton-lepron-sti-spinalogka/>> και <<https://www.newsbomb.gr/bombplus/politismos/story/28786/h-taxh-ntokimanter-gia-th-spinalogka>>

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΑΣ!

